

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-76-28>

УДК 332.1:331.5:316.42(477):061.1EU

ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕЛОКАЦІЇ ТА ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО РИНКУ ПРАЦІ: ВИКЛИКИ МІГРАЦІЇ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПЕРСПЕКТИВИ

CROSS-BORDER COOPERATION AS A TOOL FOR RELOCATION AND INCLUSIVE LABOUR MARKET DEVELOPMENT: MIGRATION CHALLENGES AND EUROPEAN INTEGRATION PROSPECTS

Павліха Наталія Володимирівна

доктор економічних наук, професор,

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5191-242X>**Pavlikha Nataliia**

Lesya Ukrainka Volyn National University

У статті розкрито потенціал транскордонного співробітництва (ТКС) як ефективного інструменту релокації бізнесу, підтримки трудових мігрантів і формування інклюзивного, стійкого ринку праці в умовах війни та повоєнної відбудови. Доведено, що ТКС трансформується з традиційної моделі регіонального розвитку в багатофункціональний механізм кризового реагування, соціальної інтеграції, економічної адаптації та євроінтеграції. Проаналізовано провідні європейські та національні практики в рамках програм Interreg NEXT, IPA III, ENI CBC, які сприяють обміну досвідом, ресурсами та розширенню міжрегіональних зв'язків. Особливу увагу приділено значенню ТКС для безпечної релокації підприємств, підтримки внутрішньо переміщених осіб, розвитку гнучких форм зайнятості, професійної переорієнтації та сталих партнерств між громадами. Підкреслено, що саме транскордонні ініціативи можуть стати основою для формування спільного економічного простору, здатного оперативно реагувати на виклики війни та сприяти довгостроковому соціально-економічному відновленню прикордонних регіонів. Окреслено ключові виклики, інституційні бар'єри та стратегічні напрями посилення ТКС у контексті повоєнного розвитку України.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, європейський досвід, релокація, інклюзивна зайнятість, внутрішньо переміщені особи, прикордонні регіони, євроінтеграція, міграція, міжнародна безпека, трудовий ринок, соціальна інтеграція, воєнна економіка.

The article explores the transformational potential of cross-border cooperation (CBC) as a multidimensional tool for enterprise relocation, support of labor migrants, and development of an inclusive labor market under the conditions of the full-scale war in Ukraine. The geopolitical crisis has led to the destruction of industrial infrastructure and triggered large-scale internal and external migration, requiring systemic responses at the level of border regions. CBC, which traditionally functioned as a mechanism of regional growth and European integration, is now increasingly acquiring functions of crisis response, resilience-building, and social adaptation. Based on an analysis of European and Ukrainian experiences – particularly through programs like Interreg NEXT, IPA III, and ENI CBC – the study demonstrates a shift from development-centered projects to strategic instruments of recovery, labor integration, and institutional cooperation. CBC supports the safe relocation of businesses, provides frameworks for integrating internally displaced persons (IDPs) into host labor markets, and promotes inclusive employment solutions, especially for vulnerable groups such as women, youth, people with disabilities, and veterans. Emphasis is placed on building cross-sectoral partnerships between local authorities, civil society, the private sector, and academia to ensure sustainable, flexible employment policies aligned with EU values of social cohesion, mobility, and inclusivity. The article identifies major challenges, such as institutional disparities and access to funding, and proposes strategic directions for strengthening CBC's effectiveness in the post-war period – namely through the development of national relocation frameworks, reinforcement of local capacities, and deeper engagement of border communities in transnational cooperation and integration processes. The growing role of digital

infrastructure and innovation in cross-border projects is also highlighted as a means of expanding access to employment and education in remote or underserved areas. Additionally, the article underscores the importance of harmonizing legal and administrative procedures to facilitate smoother collaboration between Ukrainian and EU regional stakeholders.

Keywords: cross-border cooperation, European experience, relocation, inclusive employment, internally displaced persons, border regions, European integration, migration, international security, labor market, social integration, wartime economy.

Постановка проблеми. Сучасні виклики у сфері зайнятості, зумовлені війною Росії проти України, супроводжуються масштабною міграцією та деструкцією виробничої інфраструктури, значним скороченням робочих місць, зміною структури попиту на працю, потребують нових підходів до управління ринком праці. Прикордонні регіони України, зокрема західні області, що межують з країнами ЄС, стають водночас місцями транзиту, прийому та повернення робочої сили.

Трансформація геополітичної та безпекової ситуації в Європі, спричинена повномасштабним військовим вторгненням Росії в Україну, зумовила перегляд традиційних моделей регіонального розвитку, просторового планування та ринку праці. Особливу увагу в цьому контексті привертають прикордонні регіони, які водночас виступають простором інтенсивної міграції, прийому переміщених осіб, релокованого бізнесу, а також зовнішньої інтеграції з європейськими структурами. Гостро постає питання не лише забезпечення безперервності економічної діяльності, а й перебудови механізмів зайнятості, інфраструктурної мобільності та партнерства. Це вимагає створення адаптивних інструментів взаємодії між державою, регіонами, міжнародними партнерами та громадянським суспільством. Одним із таких інструментів, який набуває дедалі більшої ваги, є транскордонне співробітництво (ТКС), що дозволяє переформатовувати регіональні зв'язки з урахуванням викликів сучасної війни.

Паралельно з цим, нові реалії актуалізували потребу у включенні принципів інклюзивності в політику зайнятості, що особливо важливо для прикордонних регіонів, де зростає чисельність вразливих соціальних груп – від внутрішньо переміщених осіб до релокованих працівників та представників неформального сектору. У цьому зв'язку постає завдання інституціонального осмислення та практичного переоснащення ТКС як простору для реалізації нових моделей зайнятості, соціальної адаптації та економічної інтеграції. Ці обставини формують нову рамку дослідження, в межах якої транскор-

донна взаємодія аналізується не лише крізь призму просторового розвитку, а як механізм соціально-економічної стабілізації та передумова системного включення України до європейського регіонального простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел за темою дослідження дозволяє простежити еволюцію підходів до розуміння транскордонного співробітництва (ТКС) як інструменту розвитку регіональної економіки, а в сучасних умовах, і як чинника релокації економічної активності та формування інклюзивного ринку праці. Зокрема, у монографії [1] досліджено фундаментальні засади єврорегіональної взаємодії в системі зовнішньоекономічної діяльності; підкреслено значення єврорегіонів як інституційної платформи для реалізації транскордонних ініціатив, здатних активізувати розвиток локальних економік, зокрема шляхом залучення інвестицій, підтримки бізнесу та впровадження європейських підходів до управління регіонами. Таке співробітництво потенційно може забезпечити сприятливе середовище для розміщення релокованих підприємств у прикордонних територіях.

У аналітичній доповіді [2] В. Химинець, А. Головка, О. Мірус наголошується на ролі ТКС у реалізації Угоди про асоціацію України з ЄС. Автори закликають перейти від сприйняття ТКС як виключно інструменту фінансового залучення до комплексного підходу, який охоплює взаємну координацію політик регіонального розвитку, інтеграцію управлінських практик та стандартизацію адміністративних процедур. Особливо актуальним це є в контексті повоєнної перебудови, релокації бізнесу та створення нових точок економічного зростання в прикордонних регіонах. Окремо відзначено необхідність забезпечення інклюзивності ТКС через залучення місцевих громад, університетів та дослідницьких установ.

В. Головачанська акцентує на стратегічних перспективах імплементації європейського досвіду транскордонного співробітництва в умовах війни. Авторка підкреслює, що зміцнення транскордонних зв'язків сприятиме як залученню іноземних інвестицій, так і інте-

грації української економіки до глобальних ринків, що особливо важливо в контексті відновлення підприємницької активності після переміщення [3].

У працях [4-6] Н. Попадинець та О. Пас-тернак аналізують особливості транскордонної торгівлі та маркетингові стратегії розвитку прикордонних регіонів. Автори вказують на необхідність формування адаптивних моделей розвитку для територій, які приймають релоковану економічну активність, а також на посилення ролі торгівлі в утриманні робочих місць і стимулюванні внутрішнього попиту в умовах трансформаційних змін.

Таким чином, ТКС розглядається не лише як регіональний інструмент, а як чинник макроекономічної стабілізації в умовах після-кризової трансформації. Сукупність сучасних наукових досліджень свідчить, що ТКС вже не обмежується лише роллю міжрегіонального партнерства, а перетворюється на інструмент кризового управління та стратегічної релокації. Його потенціал полягає у здатності поєднувати цілі економічної інтеграції, соціальної інклюзії та збереження підприємницької активності в умовах війни.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри зростання наукового інтересу до проблем ТКС, релокації економічної активності та інклюзивного ринку праці, аналіз сучасної літератури свідчить про наявність низки недостатньо досліджених аспектів. У першу чергу, відсутня цілісна державна політика у сфері релокації, яка враховувала б не лише безпекові й логістичні аспекти, а й соціально-трудова виклики, пов'язані з адаптацією працівників, забезпеченням їхньої зайнятості та доступу до інфраструктури.

Також недостатньо розкритими залишаються інституційні механізми участі прикордонних громад у процесах транскордонного співробітництва як платформи прийому релокованих підприємств і трудових мігрантів. Спостерігається брак системних рішень щодо залучення локальних стейкхолдерів до управління інтеграційними процесами, що ускладнює реалізацію потенціалу ТКС у сфері регіонального вирівнювання.

Особливо актуальною є потреба в теоретичному переосмисленні ролі ТКС у формуванні інклюзивного ринку праці, який має враховувати: специфіку трудової міграції та релокації в умовах війни; просторову нерівність у доступі до ресурсів і можливостей працевлаштування; соціальну вразливість

окремих категорій населення; європейські стандарти зайнятості, інклюзії та соціального партнерства. Такі невирішені аспекти обмежують ефективне використання ТКС як інструменту релокації та інклюзії на сучасному етапі євроінтеграції України.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття потенціалу ТКС як інструменту релокації підприємств і працівників, а також формування інклюзивного ринку праці на прикордонних територіях України в умовах міграційних викликів та євроінтеграційних трансформацій. У межах цієї мети передбачається розв'язання таких завдань: узагальнити теоретичні підходи до розуміння сутності ТКС, релокації та інклюзивного ринку праці; проаналізувати сучасні європейські та вітчизняні практики ТКС в умовах війни; дослідити роль ТКС у формуванні інклюзивного ринку праці, підтримці релокації та соціальної інтеграції, як механізму забезпечення інклюзивної зайнятості в контексті євроінтеграції України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Узагальнення сучасних наукових підходів дозволяє трактувати ТКС як комплекс скоординованих дій органів влади, громад, бізнесу та громадянського суспільства прикордонних територій двох і більше держав, спрямованих на соціально-економічний розвиток, просторову інтеграцію, покращення якості життя населення та зміцнення міждержавних зв'язків. ТКС є складовою регіональної політики, орієнтованої на розвиток спільного економічного простору, зміцнення інституційної взаємодії та створення інфраструктур для співпраці.

Повномасштабна війна в Україні, що розпочалася у 2022 році, докорінно змінила підходи до реалізації ТКС як національного, так і міжнародного рівнів. Якщо до війни ТКС розглядалося переважно як інструмент соціально-економічного розвитку прикордонних територій, інтеграції в простір ЄС та залучення фінансових ресурсів, то нині воно дедалі частіше функціонує як інструмент кризового реагування, регіональної стійкості та підтримки релокації. В умовах повномасштабної війни в Україні, ТКС набуває нових сенсів – як механізм підтримки територій, що приймають релокований бізнес і переселене населення, та як канал для залучення зовнішніх ресурсів, партнерств і технічної допомоги з боку країн ЄС.

У період повномасштабної війни Україна зіштовхнулася з безпрецедентними міграційними процесами: масовою внутрішньою рело-

кацією, вимушеною зовнішньою міграцією населення, а також переміщенням бізнесу і трудових ресурсів до прикордонних регіонів. Це створило нові виклики для місцевих ринків праці: з одного боку, зростає навантаження на інфраструктуру, з іншого – з'являється дефіцит робочих місць, особливо для соціально вразливих груп. У таких умовах ТКС набуває функції соціального вирівнювання, забезпечуючи механізми інклюзивної зайнятості через інституційну підтримку, освітні програми та партнерські проекти.

Поняття релокації в умовах воєнної економіки набуває критичного значення і охоплює не лише фізичне переміщення підприємств із зон активних бойових дій, а й перенесення трудових колективів, технологій, логістичних операцій, управлінських центрів до відносно безпечніших регіонів, насамперед прикордонних. Ці території, що межують із країнами-членами ЄС, завдяки наявності транскордонної інфраструктури та міжнародної підтримки, виступають як точки концентрації економічної активності та нових форматів взаємодії. Разом із тим, релокація супроводжується викликами – адаптацією підприємств до нових умов, інтеграцією в місцеві ринки, забезпеченням життєдіяльності працівників і членів їхніх сімей, правовими та організаційними труднощами.

І. Запухляк та О. Красняк розкривають релокацію як багатовимірне соціально-економічне явище, що охоплює переміщення людини, громади, працівника та підприємства. Автори запропонували класифікацію типів релокації за відповідними ознаками та акцентували увагу на необхідності комплексного підходу до цього процесу. Зокрема, підкреслено нерозривний зв'язок між релокованим підприємством і працівником: у центрі релокації має стояти людина як носій трудового потенціалу, тому важливо забезпечити баланс між інтересами бізнесу та найманої робочої сили. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває розробка релокаційної політики на рівні підприємств, що включає адаптаційні механізми для працівників – так звані «релокаційні пакети». Такий підхід дозволяє не лише зберегти виробничий процес, а й підвищити стійкість соціально-економічної системи в умовах кризи [7].

Доповнюючи ці теоретичні засади, Н. Зеліско дослідила релокацію підприємств як інструмент економічної безпеки в умовах воєнного стану. Автором окреслено як можливості, так і обмеження реалізації релокації на практиці. Зокрема, зазначено, що внутрішня

релокація в Україні супроводжується державною підтримкою (інфраструктурною, організаційною, інформаційною), тоді як переміщення підприємств за кордон суттєво ускладнене через відсутність відповідного механізму супроводу. Серед переваг релокації автор виділяє збереження активів, відновлення виробництва та збереження робочих місць. Водночас наголошується на низці критичних ризиків: значні фінансові витрати, логістичні труднощі, бюрократичні бар'єри та обмежений доступ до ресурсів у нових локаціях [8].

Обидва підходи, як І. Запухляк і О. Красняк, так і Н. Зеліско – демонструють, що релокація є не лише кризовою реакцією, а й стратегічним інструментом підтримки зайнятості, забезпечення безперервності бізнес-процесів та збереження економічної активності в умовах воєнних і поствоєнних викликів. Вони підкреслюють потребу у формуванні державної та корпоративної політики релокації, орієнтованої на довгострокову адаптацію підприємств і працівників, інтеграцію в нові економічні простори, зокрема прикордонні регіони.

А. Юрків розкриває фінансові аспекти ТКС як механізму євроінтеграційного розвитку України; визначає ТКС як скоординовані дії партнерів з обох боків кордону, спрямовані на досягнення конвергенції, сталого просторового розвитку та подолання бар'єрної функції кордонів. У праці також детально аналізуються сучасні фінансові інструменти, зокрема, програми ЄС 2021–2027 років (Interreg, IPA III), що дозволяють реалізовувати проекти в сфері економіки, мобільності, охорони здоров'я, соціальної інклюзії та безпеки. Автором запропоновано розглядати ТКС як інструмент залучення релокованого бізнесу до спільного простору з європейськими регіонами, з урахуванням принципів партнерства, співфінансування та транскордонного ефекту [9].

Інклюзивний ринок праці в умовах війни та повоєнного відновлення відіграє ключову роль у збереженні соціальної стабільності, запобіганні безробіттю, підтримці вразливих категорій населення. Цей підхід передбачає забезпечення рівного доступу до зайнятості для всіх соціальних груп, включаючи внутрішньо переміщених осіб, осіб з інвалідністю, жінок із дітьми, молодь і ветеранів. В умовах релокації особливої актуальності набуває розвиток гнучких форматів праці, програм перекваліфікації, механізмів соціальної адаптації та забезпечення інституційної підтримки працевлаштування в регіонах, що приймають значні міграційні потоки.

Таким чином, ТКС, релокація та інклюзивний ринок праці формують взаємозалежну систему, яка в умовах повномасштабної війни в Україні виступає не лише інструментом збереження економічної активності, а й засобом зміцнення регіональної стійкості та просування держави на шляху європейської інтеграції. Їх комплексне застосування дозволяє поєднувати антикризове економічне реагування з реалізацією довгострокових стратегій сталого й інклюзивного розвитку прикордонних територій, які виконують критично важливу функцію в контексті прийому внутрішньо переміщених осіб, релокованих підприємств та адаптації трудового потенціалу.

У цьому контексті Європейський Союз оперативно відреагував на зміну безпекової ситуації, розширивши можливості участі України в механізмах транскордонної допомоги. Завдяки Interreg NEXT, Фонду солідарності ЄС та Інструменту передвступної допомоги (IPA III) створено нові канали для фінансування гуманітарних, соціальних і економічних ініціатив у прикордонних регіонах, спрямованих на підтримку релокації, мобільності населення, розвитку інфраструктури, а також інтеграції України у спільний простір європейського регіонального розвитку. Зокрема, Програма Interreg NEXT 2021–2027 (Польща-Україна, Румунія-Україна, Угорщина-Словаччина-Україна) передбачає підтримку гуманітарних, логістичних, економічних та соціальних ініціатив у прикордонному просторі. Пріоритети включають: інклюзивний ринок праці, підтримку мобільності, охорону здоров'я, сталий розвиток, охорону довкілля. Фонд солідарності ЄС надає фінансову допомогу країнам, які зазнали значної шкоди внаслідок криз, для підтримки внутрішньо переміщених осіб, забезпечення житлом, освітою та медичними послугами у прикордонних районах. Інструмент передвступної допомоги IPA III, хоча і не є транскордонним у вузькому сенсі, дозволяє Україні отримувати технічну та фінансову підтримку для покращення управління, адаптації законодавства до *acquis* ЄС та зміцнення територіальної співпраці.

Важливо зазначити, що у 2023–2024 роках нові проєкти були все частіше орієнтовані не лише на розвиток, а й на забезпечення виживання і стійкості, тобто формуються з урахуванням потреб війни: релокації підприємств, соціальної підтримки, забезпечення логістичної інфраструктури, доступу до базових послуг.

В Україні від початку війни ТКС набуло практичного, антикризового значення. Показовими є приклади з прикордонних регіонів – Львівської, Закарпатської, Волинської, Чернівецької областей, де розміщуються як ВПО, так і релоковані підприємства. Запроваджено проєкт ReACT4UA (EU4Business) для фінансування релокованого малого бізнесу в межах прикордонних регіонів через інфраструктурну, консалтингову та освітню підтримку. Платформи на базі єврорегіонів, наприклад, «Карпати», «Верхній Прут», стали хабами координації для: збору гуманітарної допомоги; підтримки релокованих підприємств; транскордонної комунікації щодо безпеки, логістики та гуманітарних коридорів. Львівська ОВА та Закарпатська ОВА розробили окремі програми адаптації релокованих підприємств, що супроводжуються міжнародною співпрацею, зокрема з Польщею та Словаччиною. Спільні українсько-польські ініціативи, як-от створення центрів для навчання ІТ-спеціалістів із числа ВПО, або трансформація митної та логістичної інфраструктури під час воєнного стану [10].

Важливо підкреслити, що транскордонна взаємодія в межах таких програм, як Interreg NEXT, ENI CBC, IPA III, відкриває доступ до інструментів фінансування ініціатив, орієнтованих на залучення жінок, молоді, осіб з інвалідністю, ВПО та інших груп до економічної активності. Це включає підтримку малого підприємництва, соціального підприємництва, програм перекваліфікації, створення місцевих хабів зайнятості, розвиток дуальної освіти на базі єврорегіональних структур.

Наприклад, у рамках українсько-польського співробітництва на західному кордоні впроваджуються проєкти, спрямовані на підготовку працівників для транскордонної логістики, сільського господарства, сфери обслуговування та ІТ. Такі ініціативи не лише відповідають на поточні потреби ринку, а й інтегрують соціальні функції – надають соціальний супровід, мовну підготовку, мікрофінансування тощо.

Сучасні практики показують, що ТКС дедалі більше фокусується на функціональних аспектах: мобільності, безпеці, стійкості. Замість традиційного акценту на культурні чи туристичні проєкти, з'являється перорієнтація на: підтримку бізнесу та трудової мобільності; розвиток транскордонної логістики; надання базових послуг у прикордонних регіонах для релокованого населення; підготовку прикордонної інфраструктури до

довготривалої інтеграції з ЄС. Водночас виклики залишаються: нерівномірний рівень інституційної спроможності громад, складність доступу до міжнародного фінансування, відсутність централізованої національної стратегії координації транскордонних ініціатив в умовах релокації.

ТКС потребує переосмислення не лише як інструменту регіонального розвитку, але й як механізму забезпечення інклюзивної зайнятості, особливо на прикордонних територіях, які зазнали значного навантаження через міграційні процеси, релокацію підприємств та зростання соціальної вразливості населення.

У цьому контексті ТКС виконує декілька критичних функцій:

- Підтримка релокації бізнесу та трудових ресурсів. Завдяки наявній інфраструктурі, міжнародним контактам та доступу до програм фінансування, прикордонні громади спроможні приймати релоковані підприємства, забезпечуючи їм інституційну, логістичну та організаційну підтримку.

- Інтеграція внутрішньо переміщених осіб до ринку праці. Транскордонні регіони стають простором адаптації ВПО, зокрема шляхом реалізації спільних освітніх, професійно-тренінгових проєктів і програм зайнятості за участю партнерів з країн ЄС.

- Формування інклюзивного ринку праці. ТКС сприяє створенню умов для працевлаштування різних категорій населення (жінок, молоді, осіб з інвалідністю, ветеранів), що забезпечує соціальну згуртованість і запобігає соціальній поляризації.

- Транскордонна координація політик у сфері зайнятості. За участі європейських структур можливе узгодження стандартів, сприяння мобільності працівників, обмін найкращими практиками інклюзії, цифрової трансформації послуг зайнятості тощо.

Усе це створює передумови для використання ТКС як дієвого інструменту соціально-економічної інтеграції України в європейський простір, а також формування моделей стійкої зайнятості в умовах війни та повоєнного відновлення. Особливу роль у цьому відіграє інституційна взаємодія місцевих органів влади, освітніх установ, роботодавців і громадських організацій обох сторін кордону, яка дозволяє реалізовувати політику зайнятості на принципах партнерства, гнучкості та інклюзії. У цьому сенсі ТКС виступає як платформа багаторівневої взаємодії — між урядами, місцевим самоврядуванням, бізнесом, університетами, громадськими органі-

заціями. Саме такий тип співпраці забезпечує комплексний підхід до питань зайнятості, орієнтований на соціальну справедливість, територіальну згуртованість і довгострокову інтеграцію до європейського соціального простору.

Таким чином, дослідження ролі ТКС у підтримці релокації та формуванні інклюзивного ринку праці дозволяє не лише оцінити ефективність поточних підходів, а й визначити шляхи удосконалення політики зайнятості в контексті стратегічного курсу України на членство в ЄС.

Особливої ваги набуває підхід до зайнятості як до механізму інтеграції, а не лише економічного показника. Зайнятість у прикордонних громадах означає також: зменшення напруги між місцевими та переміщеними жителями; інтеграцію релокованих працівників та підприємств у місцеву економіку; відновлення продуктивності регіонів без втрати соціальної стабільності; формування спільної ідентичності у транскордонному просторі.

У межах євроінтеграційного поступу України, інклюзивна зайнятість дедалі частіше розглядається як базова складова політики згуртованості ЄС, що має бути імplementована також на прикордонних територіях України. Ці регіони вже сьогодні стають «тестовим полігоном» апробації європейських практик, таких як європейський стовп соціальних прав, забезпечення гендерної рівності, мобільність молоді, інклюзивна освіта, цифрова трансформація сфери праці.

Висновки. Сучасні європейські та вітчизняні практики ТКС в умовах війни демонструють зміну парадигми ТКС — від розвитку до виживання і адаптації, при цьому відкриваючи нові можливості для формування інклюзивного простору праці, інтеграції переміщених осіб, економічного перезавантаження прикордонних регіонів. Ці процеси потребують подальшого осмислення, а також створення довгострокових стратегічних рамок підтримки ТКС у контексті відбудови України.

ТКС є дієвим інструментом підтримки релокації підприємств і трудових колективів, особливо в прикордонних регіонах, які мають доступ до міжнародної підтримки, логістичних переваг і партнерських мереж. Участь України у європейських програмах транскордонного співробітництва (Interreg NEXT, IPA III та ін.) дозволяє реалізовувати як антикризові, так і стратегічні проєкти з підтримки зайнятості та інтеграції.

Інклюзивний ринок праці, орієнтований на залучення внутрішньо переміщених осіб, жінок, молоді, осіб з інвалідністю та інших вразливих категорій, є одним із ключових напрямів соціальної стійкості та згуртованості на прикордонних територіях. ТКС створює платформу для реалізації відповідних ініціатив – від навчання до безпосереднього працевлаштування, із залученням ресурсів країн ЄС.

Релокація, у сучасному вимірі, вимагає системного підходу, що охоплює не лише фізичне переміщення підприємств, а й соціальну адаптацію працівників, інтеграцію у нові ринки, взаємодію з місцевими громадами та доступ до інституційної підтримки. Саме транскордонний формат дозволяє забезпечити цю багаторівневу підтримку.

Аналіз сучасних практик ТКС показав, що міжнародне партнерство, локальна ініціатива та участь громадянського суспільства є критичними чинниками ефективності ТКС у забезпеченні інклюзивної зайнятості. Європе-

гіональні структури, транскордонні кластерні платформи, спільні освітньо-професійні ініціативи демонструють значний потенціал у період кризи.

У контексті євроінтеграції України ТКС має розглядатися не лише як засіб використання зовнішніх ресурсів, а як інструмент структурної інтеграції в європейський соціально-економічний простір, де інклюзивна зайнятість, мобільність, сталість і соціальна згуртованість є базовими принципами.

Подальші наукові розвідки доцільно спрямовувати на: розробку механізмів національної політики релокації, адаптованої до умов транскордонної взаємодії; оцінку ефективності реалізованих ТКС-проектів з погляду зайнятості та соціальної інтеграції; інституційну модель залучення прикордонних громад до реалізації спільних ініціатив у сфері праці, освіти та підприємництва; вивчення впливу ТКС на відновлення регіональної економіки України в повоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Павліха Н. В., Зелінська О. З., Цимбалюк І. О. Стратегічне євро регіональне співробітництво: основа для активізації зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності в Україні: монографія. Луцьк : ВежаДрук, 2023. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). Об'єм даних 6,01 Мб.
2. Химинець В. В., Головка А. А., Мірус О. І. Транскордонне співробітництво як інструмент місцевого та регіонального розвитку: аналіт. доп. Київ : НІСД, 2021. 47 с.
3. Головчанська В. І. Європейський досвід транскордонного співробітництва: перспективи імплементації в Україні. *Регіональна економіка*. 2024. № 4. С. 137–145. URL: https://re.gov.ua/re202404/re202404_137_HolovchanskaVI.pdf
4. Попадинець Н. М. Вплив транскордонної торгівлі на розвиток внутрішнього ринку України. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2011. Вип. 5(91). С. 207–214.
5. Пастернак О. І., Попадинець Н. М. Маркетингові аспекти розвитку транскордонних регіонів. *Маркетинг майбутнього: виклики та реалії: матеріали І міжнародної науково-практичної конференції (25 жовтня 2017 р., Київ)*. Київ: Державний університет телекомунікацій, 2017. С. 124–126. URL: https://duikt.edu.ua/uploads/n_5076_55895532.pdf?file=n_5076_55895532.pdf
6. Пастернак О. І., Попадинець Н. М. Особливості сучасного маркетингу транскордонних регіонів. *Маркетинг та менеджмент у фокусі викликів нової економіки: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (26–28 квітня 2018 року, Ужгород)*. Ужгород: Говерла, 2018. С. 35–38. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/20219>
7. Запыхляк І., Красняк О. Релокація: суть, типи та проблеми. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 2022. № 312(6(2)). С. 257–263. DOI: [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6\(2\)-43](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6(2)-43)
8. Zelisko H. Relocation of enterprises as a tool of economic security under conditions of martial law. *Bulletin of Lviv National Environmental University. Series "AIC Economics"*. 2023. № 30. С. 38–43. DOI: <https://doi.org/10.31734/economics2023.30.038>
9. Юрків А. М. Розвиток транскордонного співробітництва в умовах євроінтеграції України. *Бізнес Інформ*. 2024. № 3. С. 57–62. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-3-57-62>
10. EU4Business. ReACT4UA: Five years of supporting Ukrainian businesses through crisis and change. URL: <https://eu4business.eu/news/react4ua-five-years-of-supporting-ukrainian-businesses-through-crisis-and-change/>
11. Цимбалюк І. О., Павліха Н. В., Цимбалюк С. М. Динаміка ринку праці в Україні під час війни: аналіз міграційних тенденцій та показників безробіття. *Інноваційна економіка*. 2023. № 2 (94). С. 101–109. DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2023.2.13> URL: <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/1064>

REFERENCES:

1. Pavlikha, N. V., Zelinska, O. Z., & Tsymbaliuk, I. O. (2023). *Strategichne yevrorehionalne spivrobitnytstvo: osnova dlia aktyvizatsii zovnishnoekonomichnoi ta investytsiinoi diialnosti v Ukraini* [Strategic Euroregional cooperation: A basis for boosting Ukraine's foreign economic and investment activities]. Lutsk: VezhaDruk. 1 electronic optical disc (CD-ROM), 6.01 MB.
2. Khymynets, V. V., Holovka, A. A., & Mirus, O. I. (2021). *Transkordonne spivrobitnytstvo yak instrument mistsevoho ta rehionalnoho rozvytku* [Cross-border cooperation as a tool of local and regional development]. Kyiv: NISD, 47 p.
3. Holovchanska, V. I. (2024). *Yevropeyskyi dosvid transkordonnoho spivrobitnytstva: perspektyvy implemetatsii v Ukraini* [European experience of cross-border cooperation: Prospects for implementation in Ukraine]. *Rehionalna ekonomika*, (4), 137–145. https://re.gov.ua/re202404/re202404_137_HolovchanskaVI.pdf
4. Popadynets, N. M. (2011). *Vplyv transkordonnoi torhivli na rozvytok vnutrishnoho rynku Ukrainy* [The impact of cross-border trade on the development of Ukraine's domestic market]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*, (5(91)), 207–214.
5. Pasternak, O. I., & Popadynets, N. M. (2017). *Marketynhovi aspekty rozvytku transkordonnykh rehioniv* [Marketing aspects of cross-border regions development]. In *Marketynh maibutnoho: vyklyky ta realii* (pp. 124–126). Kyiv: State University of Telecommunications. https://duikt.edu.ua/uploads/n_5076_55895532.pdf?file=n_5076_55895532.pdf
6. Pasternak, O. I., & Popadynets, N. M. (2018). *Osoblyvosti suchasnoho marketynhu transkordonnykh rehioniv* [Features of modern marketing of cross-border regions]. In *Marketynh ta menedzhment u fokusi vyklykiv novoi ekonomiky* (pp. 35–38). Uzhhorod: Hoverla. <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/20219>
7. Zapukhliak, I., & Krasniak, O. (2022). *Relokatsiia: sut, typy ta problemy* [Relocation: Essence, types, and issues]. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 312 (6(2)), 257–263. [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6\(2\)-43](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6(2)-43)
8. Zelisko, N. (2023). *Relocation of enterprises as a tool of economic security under conditions of martial law*. *Bulletin of Lviv National Environmental University. Series "AIC Economics"*, (30), 38–43. <https://doi.org/10.31734/economics2023.30.038>
9. Yurkiv, A. M. (2024). *Rozvytok transkordonnoho spivrobitnytstva v umovakh yevrointehratsii Ukrainy* [Development of cross-border cooperation in the context of Ukraine's European integration]. *Business Inform*, (3), 57–62. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-3-57-62>
10. EU4Business. (2024). *ReACT4UA: Five years of supporting Ukrainian businesses through crisis and change*. <https://eu4business.eu/news/react4ua-five-years-of-supporting-ukrainian-businesses-through-crisis-and-change/>
11. Tsymbaliuk, I. O., Pavlikha, N. V., & Tsymbaliuk, S. M. (2023). *Dynamika rynku pratsi v Ukraini pid chas viiny: analiz mihratsiinykh tendentsii ta pokaznykiv bezrobittya* [Labour market dynamics in Ukraine during the war: analysis of migration trends and unemployment indicators]. *Innovatsiina ekonomika*, 2 (94), 101–109. <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2023.2.13> <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/1064>